

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет захисту рослин, біотехнологій та екології

ПОГОДЖЕНО

**Декан факультету захисту рослин,
біотехнологій та екології**

_____ **Коломієць Ю.В.**
« ____ » _____ 2026 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

**Завідувач кафедри екології агросфери
та екологічного контролю**

_____ **Наумовська О.І.**
« ____ » _____ 2026 р.

**БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему «Екологічний аналіз стратегії розвитку Ніжинської ОТГ»**

Спеціальність 101 «Екологія»

Освітньо-професійна програма «Екологія»

**Гарант освітньої програми,
д.пед.н., професор**

_____ (підпис)

Володимир БОГОЛЮБОВ

**Керівник бакалаврської
кваліфікаційної роботи,
к.с.-г.наук, доцент**
(науковий ступінь та вчене звання)

_____ (підпис)

Світлана ПАЛАМАРЧУК

Виконала

_____ (підпис)

Катерина РЕЗВІН

КИЇВ-2026

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет захисту рослин, біотехнологій та екології**

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри екології агросфери
та екологічного контролю
к.с.-г.н., доцент _____ Наумовська О.І.
« ____ » _____ 2026 р.

**З А В Д А Н Н Я
ДО ВИКОНАННЯ БАКАЛАВРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧУ**

Резвін Катерині Русланівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність _____ 101 Екологія

(код і назва)

Освітня програма _____ Екологія

(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи: «Екологічний аналіз стратегії розвитку Ніжинської ОТГ»

Затверджена наказом від «16» вересня 2026 р. №2537 «С»

Термін подання роботи на кафедру «18» травня 2026 р.

Вихідні дані до роботи: законодавчі акти, навчальна та наукова література, офіційні статистичні матеріали, звіти та інші матеріали, власні спостереження та дослідження.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Опрацювати нормативно-правові та методичні засади проведення стратегічної екологічної оцінки - документів державного планування та стратегій розвитку громад.

2. Здійснити комплексну екологічну характеристику сучасного стану Ніжинської ОТГ (стан атмосферного повітря, водних об'єктів, земельних ресурсів, поводження з відходами).

3. Ідентифікувати ключові екологічні проблеми громади та чинники антропогенного навантаження.

4. Проаналізувати структуру та зміст діючої Стратегії розвитку Ніжинської ОТГ на предмет наявності екологічних цілей, завдань та екологічних індикаторів їх виконання.

Дата видачі завдання «10» жовтня 2025 р.

**Керівник бакалаврської
кваліфікаційної роботи**

(підпис)

Світлана ПАЛАМАРЧУК

**Завдання прийняла
до виконання**

(підпис)

Катерина РЕЗВІН

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАД	7
1.1. Концепція сталого розвитку та екологічна безпека як пріоритети муніципального управління	7
1.2. Вітчизняний та зарубіжний досвід інтеграції екологічної складової у стратегії ОТГ	12
1.3. Методичні підходи до екологічної оцінки стратегічних документів територіального розвитку громади	18
2. ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОЦІНКА ПОТОЧНОГО СТАНУ НІЖИНСЬКОЇ ОТГ	22
2.1. Природно-ресурсний потенціал та техногенне навантаження на довкілля	22
2.2. Комплексний аналіз системи поводження з відходами та стану водних ресурсів (на прикладі р. Остер)	27
2.3. SWOT-аналіз екологічних чинників розвитку громади: загрози, можливості та ризики	33
3. АНАЛІЗ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НІЖИНСЬКОЇ ОТГ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	38
3.1. Екологічна оцінка стратегічних цілей та проектів Стратегії-2027	38
3.2. Аналіз ключових проектів: очищення річки Остер, модернізація теплопостачання та поводження з ТПВ	42
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах децентралізації та реформування місцевого самоврядування в Україні, стратегічне планування стає ключовим інструментом забезпечення життєздатності територіальних громад. Особливого значення набуває інтеграція екологічної складової у плани розвитку, оскільки стан довкілля безпосередньо впливає на якість життя населення, інвестиційну привабливість та соціальну стабільність регіону. Ніжинська ОТГ, володіючи значним природно-ресурсним та історико-культурним потенціалом, водночас стикається з низкою екологічних викликів: незадовільним станом річки Остер, зношеністю комунальних мереж та недосконалою системою поводження з твердими побутовими відходами. «Стратегія розвитку Ніжинської громади до 2027 року» визначає екологічну безпеку як один із пріоритетів, проте реалізація задекларованих цілей потребує детального наукового аналізу та обґрунтування конкретних проектних рішень. Необхідність оцінки ефективності запропонованих заходів та пошук шляхів оптимізації екологічної політики на муніципальному рівні зумовлюють актуальність даного дослідження.

Мета роботи полягає у проведенні комплексного екологічного аналізу Стратегії розвитку Ніжинської ОТГ до 2027 року щодо вдосконалення екологічної політики громади для забезпечення її сталого розвитку.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні **завдання**:

1. Опрацювати нормативно-правові та методичні засади проведення стратегічної екологічної оцінки - документів державного планування та стратегій розвитку громад.
2. Здійснити комплексну екологічну характеристику сучасного стану Ніжинської ОТГ (стан атмосферного повітря, водних об'єктів, земельних ресурсів, поводження з відходами).
3. Ідентифікувати ключові екологічні проблеми громади та чинники антропогенного навантаження.

4. Проаналізувати структуру та зміст діючої Стратегії розвитку Ніжинської ОТГ на предмет наявності екологічних цілей, завдань та екологічних індикаторів їх виконання.

Об'єктом дослідження є процес стратегічного планування та сталого розвитку Ніжинської територіальної громади в контексті забезпечення екологічної безпеки та раціонального природокористування.

Предмет дослідження стратегія розвитку Ніжинської МТГ.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Послідовність викладу матеріалу зумовлена логікою переходу від теоретичних основ стратегічного планування до практичного аналізу стану довкілля та експертизи конкретних проектів розвитку. Загальний обсяг займає 56 сторінок, містить 5 таблиць та 5 рисунків. Список використаних джерел налічує 30 найменувань.

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАД

1.1. Концепція сталого розвитку та екологічна безпека як пріоритети муніципального управління

Концепція сталого розвитку в сучасному розумінні ґрунтується на тому, що економічний, соціальний і екологічний виміри не існують окремо, а утворюють єдину систему. У Порядку денному ООН до 2030 року сталий розвиток подано як план дій для людей, планети й добробуту, а самі цілі описано як інтегровані та неподільні, тобто такі, що мають урівноважувати економічні, соціальні та природоохоронні інтереси. У цьому ж документі наголошено, що стале управління природними ресурсами, боротьба зі зміною клімату та збереження гідних умов життя для населення належать до спільного кола завдань держав і всіх зацікавлених сторін. Для муніципального управління це означає, що місцева влада не обмежується лише наданням базових послуг, а є частиною ширшої системи, у якій рішення щодо забудови, транспорту, води, відходів, озеленення і соціальної інфраструктури мають узгоджуватися між собою. Саме тому сталий розвиток на місцевому рівні розглядають не як окрему програму, а як принцип організації всієї управлінської діяльності громади [29].

Рис.1.1. Цілі сталого розвитку як основа екологічної безпеки громади

Візуально взаємозв'язок цілей сталого розвитку з муніципальним управлінням та екологічною безпекою громади подано на рис. 1.1.

У міжнародних документах останніх років підкреслено, що впровадження цілей сталого розвитку найбільш результативно відбувається тоді, коли вони перекладаються на мову локальних планів, бюджетів і щоденних управлінських рішень. UN DESA визначає локалізацію ЦСР як адаптацію й конкретизацію цілей у місцеві стратегії розвитку відповідно до потреб, контексту й пріоритетів певної території, у поєднанні з принципами субсидіарності, інклюзії, партнерства та багаторівневого врядування. Там само зазначено, що місцеві громади ставляться в центр сталого розвитку, а сам процес локалізації спирається на наявність даних і фінансування на місцевому рівні. Для муніципального управління це важливо, бо саме місцева влада бачить, як екологічний стан, якість послуг, соціальна нерівність і доступність простору поєднуються в межах однієї території. UN DESA також пов'язує локалізацію з добровільними місцевими оглядами, які допомагають узгоджувати місцевий і національний рівні виконання цілей сталого розвитку [26].

Перевага сталого розвитку як пріоритету муніципального управління пояснюється ще й тим, що саме міста та громади найбільше відчують наслідки екологічних і кліматичних змін. UN-Habitat у World Cities Report 2024 наголошує, що міські території часто опиняються на передовій кліматичної кризи через повені, хвилі спеки, сильні шторми та посухи. У цьому ж огляді підкреслено, що навіть у системах із формальною децентралізацією місцеві органи влади нерідко не мають достатньо повноважень або ресурсів, щоб повністю керувати кліматичними діями. На рівні міст і регіонів запровадження ЦСР часто гальмується браком фінансів, тоді як політичне лідерство на місцевому рівні є одним із головних чинників успіху. Такі висновки добре пояснюють, чому сталість у муніципальному управлінні пов'язана не лише з екологією, а й з якістю інституцій, спроможністю органів місцевого

самоврядування координувати різні сфери та вести системний облік змін на території [30] (див. табл. 1.1).

1.1. Фактори реалізації стратегії сталого розвитку на муніципальному рівні

Категорія	Ключові аспекти та виклики
Основні кліматичні ризики	Повені, хвилі спеки, шторми, посухи (особливо в урбанізованих зонах)
Інструменти локалізації (ЦСР)	Адаптація цілей під місцеві стратегії, добровільні місцеві огляди, використання локальних даних
Бар'єри впровадження	Брак фінансування, обмежені повноваження місцевої влади при децентралізації
Чинники успіху	Політичне лідерство на місцях, міжсекторальна координація, наявність бюджетної підтримки

В українському правовому полі муніципальний вимір екологічної політики закріплено досить чітко. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» у статті 33 визначає повноваження виконавчих органів рад у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища. Це означає, що на рівні міських, селищних і сільських рад питання землекористування, благоустрою, природоохоронних заходів і роботи з територією належать не до другорядних, а до базових управлінських функцій. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» пов'язує охорону довкілля з правовими, економічними та соціальними засадами організації цієї сфери в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь, а також передбачає екологічне інформаційне забезпечення з боку органів державної влади та місцевого самоврядування. Отже, місцева влада виступає не просто виконавцем окремих приписів, а органом, який має збирати, поширювати і використовувати екологічну інформацію для управління територією [12; 13].

Поняття екологічної безпеки в українському законодавстві трактується як такий стан навколишнього природного середовища, за якого попереджується погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Це визначення добре показує, що екологічна безпека не зводиться лише до охорони природи в абстрактному сенсі, а прямо пов'язана із здоров'ям населення, умовами проживання, чистотою повітря, якістю води, станом ґрунтів і рівнем ризиків для людини. Для муніципального управління така логіка є особливо важливою, бо більшість екологічних проблем проявляється саме в межах населеного пункту: через транспортні викиди, поводження з відходами, шумове навантаження, надмірне ущільнення забудови, брак зелених зон і забруднення водних ресурсів. Підхід, за яким екологічна безпека розглядається як умова захисту здоров'я людей, робить її не вузьким природоохоронним, а широким соціально-управлінським завданням. Тому в роботі місцевої влади екологічна безпека стає частиною щоденного керування якістю життя громади [22].

На рівні державної політики ця логіка підтверджена Стратегією екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схваленою Кабінетом Міністрів України у 2021 році. У розпорядженні прямо вказано на необхідність узгодження програмних документів центральних і місцевих органів влади зі Стратегією, а також на рекомендацію органам місцевого самоврядування передбачати кошти у місцевих бюджетах для виконання її заходів. Така норма показує, що екологічна безпека в Україні вже закріплена як управлінський пріоритет, а не лише як загальна декларація. У 2024 році Кабінет Міністрів також ухвалив розпорядження щодо забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні, що свідчить про збереження цієї рамки як актуальної для державного і місцевого планування. У підсумку сталий розвиток і екологічна безпека на муніципальному рівні постають як взаємопов'язані орієнтири, де стратегія, бюджет, програми розвитку й природоохоронні заходи перебувають у єдиному нормативному полі [15].

Особливо виразно зв'язок між сталим розвитком і екологічною безпекою видно у сфері кліматичної адаптації. OECD у 2024 році зазначає, що адаптація до зміни клімату потребує кількох підходів і координації між рівнями влади. Серед прикладів названо висаджування рослинності, бажано місцевих видів, щоб зменшити теплове навантаження в містах, розпечатування ґрунтів у міських районах для зниження ризику повеней, а також створення кліматостійкої інфраструктури. У цьому ж документі підкреслено, що діяти потрібно з урахуванням локальних кліматичних ризиків, економічних наслідків, уразливості територій та потреб у координації між секторами. Для муніципального управління це означає, що екологічна безпека виявляється не лише у контролі за забрудненням, а й у плануванні територій, утриманні зелених зон, організації водовідведення, захисті від спеки та роботі з інфраструктурою. Тобто екологічний компонент сталого розвитку має дуже конкретний, практичний зміст, який проявляється в тому, як саме місто або громада облаштовані фізично [24].

Таким чином, у сучасному місцевому управлінні сталий розвиток і екологічна безпека утворюють спільну систему координат. Сталий розвиток задає загальну логіку збалансованості між економікою, соціальною сферою та довкіллям, а екологічна безпека конкретизує цю логіку через вимогу не допустити погіршення стану середовища і ризиків для здоров'я людей. Для муніципального рівня це означає, що питання просторового планування, поводження з відходами, якості повітря, води, землекористування, транспортної організації та зелених насаджень мають розглядатися як частини одного управлінського процесу. Саме тому місцева влада є ключовою ланкою реалізації цілей сталого розвитку та екологічної безпеки, а успіх цієї роботи залежить від узгодженості рішень, наявності даних, бюджетної підтримки й здатності поєднати екологічні, соціальні та адміністративні завдання в межах однієї громади.

1.2. Вітчизняний та зарубіжний досвід інтеграції екологічної складової у стратегії ОТГ

Вітчизняний досвід інтеграції екологічної складової у стратегії ОТГ сформувався на перетині децентралізації та посилення природоохоронного регулювання. Конституція України визнає місцеве самоврядування і закріплює його як окремий рівень публічної влади, а це створює правову основу для того, щоб громади самі включали екологічні питання у власні стратегії розвитку. У державній екологічній політиці до 2030 року прямо наголошено на потребі системних рішень у сфері охорони довкілля, а стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року вже окремо пов'язує екологічні цілі з кліматичними ризиками, моніторингом і партнерством між владою, бізнесом, громадськістю та наукою. Для ОТГ це означає, що екологічна складова перестала бути другорядною темою і стала частиною управлінської логіки місцевих стратегій. У 2024 році Кабінет Міністрів також схвалив стратегію формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату до 2035 року, що ще більше підсилило роль кліматичної тематики в роботі громад [6].

Практичною ознакою цього підходу стало те, що в українських громадах екологічна складова найчастіше входить у стратегії через дуже конкретні сфери: управління відходами, енергоефективність, якість повітря, водопостачання, благоустрій, громадський транспорт і відновлення пошкодженої інфраструктури. Закон України «Про управління відходами» встановив для сільських, селищних і міських рад обов'язок брати участь у реалізації державної політики, розробляти та виконувати місцеві плани управління відходами, створювати пункти роздільного збирання та забезпечувати послугу з управління побутовими відходами з урахуванням регіональних і місцевих планів. Важливо, що ці місцеві плани мають розроблятися для кожної територіальної громади й узгоджуватися з регіональними планами, тобто екологічна частина стратегії ОТГ уже має не декларативний, а нормативно обов'язковий характер. Саме тому в місцевих стратегіях все частіше з'являється не загальна фраза про «охорону природи»,

а конкретні блоки про сортування, логістику сміття, будівництво інфраструктури та фінансування цих процесів [16].

Ще однією важливою опорою для українських громад стала екологічна оцінка. Закон про оцінку впливу на довкілля, ухвалений у 2017 році, запровадив процедуру, без якої тепер складно уявити розміщення багатьох інфраструктурних або промислових об'єктів на території громади. Для ОТГ це важливо не лише як формальна юридична вимога. Така процедура змушує враховувати екологічні ризики ще на етапі планування, а не тоді, коли проблема вже створена. У стратегіях громад це відобразилося через поширення більш обережного підходу до будівництва полігонів, очисних споруд, об'єктів енергетики, доріг і житлової забудови. Саме поєднання стратегічного планування з оцінкою впливу на довкілля робить місцеві документи більш реалістичними і пов'язаними з фактичним станом території. Для української практики це особливо значуще, бо громади мають різний рівень фінансових ресурсів, різну природну ситуацію і різний ступінь технічної спроможності, тому єдиний шаблон не працює без адаптації до місцевих умов [14].

Стратегічна екологічна оцінка відіграє ключову роль у розробці стратегій розвитку об'єднаних територіальних громад, адже вона охоплює не лише окремі об'єкти, а весь документ планування в цілому. Її основне завдання полягає в тому, щоб ще на етапі створення стратегії прогнозувати можливі екологічні наслідки, аналізувати альтернативні сценарії розвитку, долучати громаду до процесу обговорення та враховувати отримані результати до моменту офіційного затвердження документа. Завдяки цьому стратегічна екологічна оцінка стає не просто формальною процедурою, а важливим механізмом інтеграції екологічного аспекту в систему стратегічного управління громадою. На рисунку 1.2 представлена узагальнена послідовність виконання процедури СЕО.

Рис.1.2. Основні етапи процедури стратегічної екологічної оцінки

Окремо варто згадати енергетичну та кліматичну складову, яка в Україні дедалі частіше входить у місцеві стратегії через енергоефективність будівель, модернізацію теплопостачання, відновлювану енергетику та енергетичні спільноти. У 2020 році для громад був підготовлений практичний матеріал про «зелені» міста, де серед ключових напрямів названо чисте повітря, «зелений» транспорт, енергетику, сортування відходів, енергоефективність і відповідальність бізнесу. Це показує, що екологічна складова в українських ОТГ уже не зводиться лише до прибирання територій або висаджування дерев, а охоплює більш складну систему рішень.

У дослідженні про енергетичні спільноти в Україні, підготовленому за участі німецьких і українських експертів, наведено приклади зі Славутича, Одеси та Вінниці. У цих прикладах місцева влада або підтримувала сонячні проєкти, або частково компенсувала встановлення обладнання, або створювала механізми пільгового кредитування. Це важливо, бо показує реальний перехід від загальних екологічних гасел до конкретних фінансових і організаційних рішень на рівні громади [25].

Якщо дивитися на зарубіжний досвід, то найпоширенішою моделлю є не окрема «екологічна програма», а повне вбудовування кліматичних і природоохоронних питань у місцеве стратегічне планування. Європейський пакт мерів для клімату та енергії пропонує спільну методологію для планування, реалізації та моніторингу місцевих кліматичних і енергетичних стратегій. У ній наголос зроблено на відповідності політиці ЄС, прозорості, гнучкості, науковому підході та інтегрованості, яка поєднує пом'якшення змін клімату, адаптацію і подолання енергетичної бідності. Для громад це означає, що стратегія розглядається як робочий інструмент, а не як формальний документ. Важливо й те, що для таких планів передбачені окремі довідники з підготовки інвентаризації викидів, оцінки ризиків і вразливості, аналізу енергетичної бідності, планування заходів та моніторингу виконання. Саме така деталізація робить європейську модель корисною для ОТГ, бо вона переводить екологічну тему з рівня загальної декларації на рівень вимірюваних індикаторів і регулярної перевірки результатів [23].

Схожий підхід простежується і в політиці Європейського Союзу щодо кліматичної адаптації. Європейська комісія підкреслює, що Місія ЄС з адаптації до зміни клімату допомагає регіональним і місцевим органам влади підвищувати кліматичну стійкість і ставить за мету супроводити щонайменше 150 громад через оцінку кліматичних ризиків, розроблення планів дій та впровадження інноваційних рішень до 2030 року. Для європейської практики характерно, що громади працюють із ризиками спеки, повеней, посухи, деградації ґрунтів, нестачі води та енергетичної вразливості як із частиною єдиного плану. Економічна логіка тут теж важлива: у звіті ОЕСР за 2024 рік зазначено, що повноцінні та попереджувальні адаптаційні дії зменшують економічну шкоду від зміни клімату й потребу в аварійних витратах, а ефективна адаптація потребує трьох кроків – оцінки вартості місцевих ризиків, вибору рішень і планування їх упровадження. Тобто зарубіжний досвід спирається не на абстрактну «екологічність», а на точний розрахунок ризиків, бюджету та результату [27].

Ще один важливий зарубіжний урок полягає в тому, що місцева екологічна стратегія працює краще тоді, коли громади співпрацюють між собою і з вищими рівнями влади. У польському досвіді, який було узагальнено для української аудиторії, окремо підкреслено значення горизонтальної співпраці між сусідніми муніципалітетами у сферах водопостачання, водовідведення, управління відходами та інших спільних послуг. Там же наголошено, що добрий стратегічний документ спирається на дані, участь мешканців, міжсекторну взаємодію та стійку систему реалізації. Це дуже близько до екологічної тематики, бо природоохоронні проблеми майже ніколи не зупиняються на межі однієї громади. Відходи, стан річок, якість повітря, транспортні потоки, шум і водні ресурси мають міжмуніципальний характер. Тому в європейській практиці екологічна складова стратегії часто пов'язана саме з кооперацією, а не тільки з індивідуальними проєктами окремої громади. Для українських ОТГ цей підхід уже частково закріплено в законі про управління відходами, де прямо дозволено створення єдиного адміністратора послуги для кількох громад у межах співробітництва [28].

У зарубіжному досвіді також добре видно, що екологічна складова місцевих стратегій не відокремлюється від участі людей і прозорості рішень. У методології Європейського пакту мерів прямо вказано на інтегрований та інклюзивний підхід, який поєднує кліматичні цілі з громадянською участю. У польському матеріалі участь мешканців описується як необхідна умова для життєздатної стратегії, а не як формальна консультація. Такий підхід важливий для екологічних рішень, бо вони майже завжди зачіпають повсякденне життя людей: тарифи на відходи, доступ до транспорту, благоустрій, зелені зони, енергоощадність будинків, правила забудови, розміщення інфраструктури. В українському контексті це особливо відчутно через необхідність одночасно думати про екологічний ефект і про соціальну прийнятність рішень. Саме тому вітчизняна практика все частіше наближається до європейської моделі, де стратегія громади будується не лише від ресурсів, а й від комунікації з

населенням, місцевого бізнесу, фахівців і партнерських організацій [23] (див. табл. 1.2).

1.2. Порівняльна характеристика вітчизняного та зарубіжного досвіду екологізації стратегій громад

Параметр порівняння	Вітчизняний досвід (Україна)	Зарубіжний досвід (країни ЄС)
Основний фокус	Управління відходами, енергоефективність, відновлення пошкодженої інфраструктури.	Кліматична стійкість, адаптація, подолання енергетичної бідності.
Статус екологічних планів	Перехід від декларативних до нормативно обов'язкових (наприклад, плани управління відходами).	Інтегровані робочі інструменти з чіткими вимірюваними індикаторами та моніторингом.
Методологічна база	Закон про ОВД, галузеві закони, адаптація державних стратегій до рівня ОТГ.	Методологія Пакту мерів, Місія ЄС з адаптації, спільні європейські довідники та інвентаризація.
Форми співпраці	Створення спільних адміністраторів послуг (у межах закону про співробітництво громад).	Широка горизонтальна кооперація сусідніх муніципалітетів та міжсекторна взаємодія.
Роль населення	Поступове залучення через соціальну прийнятність рішень та громадські обговорення.	Глибокий інклюзивний підхід, де участь мешканців є критичною умовою життєздатності стратегії.

Отже, вітчизняний досвід інтеграції екологічної складової в стратегії ОТГ показує поступ від загальних декларацій до обов'язкових планів і процедур, насамперед у сферах відходів, кліматичної адаптації, енергоефективності та екологічної оцінки. Зарубіжний досвід, насамперед європейський, демонструє більш усталену модель, де екологічні цілі одразу вбудовані в місцеве стратегічне управління, мають методологію, моніторинг, участь громади й міжмуніципальну кооперацію. Українські громади вже використовують окремі елементи цієї моделі, але роблять це в умовах воєнних руйнувань, обмежених бюджетів і нерівномірної спроможності. Саме тому реальна практика в Україні поєднує нормативні вимоги, локальні ініціативи та зовнішню підтримку. Це видно і в законодавстві, і в практичних матеріалах для громад, і в окремих кейсах енергетичних та екологічних проєктів.

1.3. Методичні підходи до екологічної оцінки стратегічних документів територіального розвитку громади

Методичні підходи до екологічного аналізу та аудиту стратегічних документів територіального розвитку базуються на принципах системності, кількісної визначеності та прогностичної оцінки впливу господарської діяльності на довкілля. В основі аналізу лежить вивчення природно-ресурсного потенціалу як базису для розвитку громади, де особлива увага приділяється структурі земельного фонду. Методологія передбачає детальну інвентаризацію земель, оскільки переважання сільськогосподарських угідь у структурі території визначає не лише економічну спеціалізацію, а й специфічний тип антропогенного тиску на ґрунти. Важливим аспектом методичного підходу є оцінка мозаїчності ландшафту, де поєднання чорноземів із лучно-болотними ґрунтами вимагає застосування диференційованих методів управління водним режимом. Екологічний аудит у такому контексті спрямований на виявлення ризиків заболочення або виснаження родючих шарів унаслідок інтенсивного землеробства, що прямо впливає на сталість територіального планування.

Аналіз водних ресурсів як складової стратегічного розвитку потребує застосування методів басейнового управління та гідрохімічного моніторингу. Методологічно важливо розрізняти функціональне призначення водних об'єктів, оскільки річкові системи часто виконують роль магістральних каналів у меліоративних мережах. Оцінка стану водних ресурсів базується на показниках вмісту біогенних речовин, важких металів та рівні розчиненого кисню, що дозволяє встановити ступінь евтрофікації та придатності водойм для рекреаційного використання. Методичний підхід також включає аналіз зв'язку між джерелами водопостачання, які часто мають підземне походження, та станом поверхневих вод, що приймають стічні води. Це дозволяє сформувати цілісну картину водно-екологічного балансу громади, де зношеність очисних споруд виступає критичним чинником ризику.

Оцінка техногенного навантаження в межах екологічного аналізу територіального розвитку орієнтована на ідентифікацію стаціонарних та пересувних джерел забруднення. Методика передбачає аналіз транспортних потоків як ключового чинника тиску на атмосферне повітря, особливо в громадах, що є залізничними та автомобільними вузлами. Важливим елементом аудиту є перевірка наявності дозволів на викиди для промислових підприємств та оцінка їхнього реального внеску в сумарне забруднення. Окремий методичний фокус спрямовується на побутовий сектор, зокрема на практику спалювання органічних відходів, що створює значне приземне навантаження на атмосферу. Такий підхід дозволяє розробити заходи з оптимізації транспортних схем та модернізації промислових потужностей, що включаються до стратегічних цілей розвитку території.

Методологія аналізу системи поводження з відходами ґрунтується на порівнянні обсягів утворення, збирання та утилізації сміття. Ключовим індикатором ефективності стратегічного управління в цій сфері є співвідношення між захороненням та переробкою. Аудит дозволяє виявити домінування полігонної моделі, яка створює довгострокові екологічні загрози для прилеглих територій та підземних вод. Методичний аналіз інфраструктури збору відходів включає оцінку щільності контейнерних майданчиків та доступності роздільного сортування для населення. Це дає змогу визначити потенціал переходу до економіки замкненого циклу, що є обов'язковим елементом сучасних стратегій сталого розвитку. При цьому враховуються санітарно-захисні зони об'єктів захоронення та їхня просторова наближеність до житлової забудови, що визначає рівень екологічної безпеки проживання.

Інструментарій SWOT-аналізу в екологічному контексті є незамінним для синтезу отриманих даних та формування стратегічних пріоритетів. Методичний підхід передбачає групування факторів довкілля за категоріями сильних сторін, таких як наявність заповідних фондів або висока якість ґрунтів, та слабких сторін, до яких відносять зношеність комунальних мереж. Можливості екологічного розвитку розглядаються через призму впровадження

«зелених» технологій, енергоефективності та розвитку екотуризму. Загрози ж ідентифікуються як накопичувальні ризики, де зростання обсягів відходів поєднується з деградацією річкових систем. Такий комплексний погляд дозволяє аудиторам оцінити реалістичність екологічних цілей стратегії та запропонувати шляхи їхньої оптимізації, орієнтуючись на конкретні цифрові показники та територіальну специфіку.

Методичні засади екологічної експертизи стратегічних документів також включають перевірку інтеграції природоохоронних завдань у загальноекономічні цілі. Це означає, що розвиток логістики, промисловості або житлового будівництва повинен проходити через фільтр екологічних обмежень. Наприклад, проекти з розширення транспортної мережі мають супроводжуватися планами з озеленення та зниження рівня шуму. Методика аудиту передбачає аналіз проектних пропозицій на предмет їхньої відповідності принципам адаптації до кліматичних змін. Очищення річок, створення набережних, регенерація парків і скверів розглядаються не лише як інфраструктурні об'єкти, а як елементи «зеленого каркаса», що забезпечують екосистемні послуги та підтримують біорізноманіття в умовах високої урбанізації.

Оцінка інституційної готовності громади до виконання екологічних зобов'язань є завершальним етапом методичного аналізу. Це включає аудит участі у міжнародних екологічних ініціативах, наприклад, в «Угоді мерів», та наявність планів дій зі сталого енергетичного розвитку. Важливим методичним аспектом є аналіз планів щодо модернізації водовідведення та теплопостачання, оскільки ці сфери є найбільш ресурсомісткими та потенційно небезпечними для довкілля. Аудит стратегічних документів дозволяє встановити, чи передбачено фінансування для заміни застарілого обладнання та впровадження сучасних методів очищення води. Такий підхід гарантує, що екологічна політика громади не залишиться на рівні декларацій, а буде підкріплена реальними кроками з оновлення комунальної інфраструктури.

Таким чином, методичні підходи до екологічного аналізу стратегічних документів дозволяють перетворити розрізнені дані про стан повітря, води та ґрунтів у цілісну модель розвитку території. Використання кількісних індикаторів, таких як обсяги викидів, тоннаж захоронених відходів та концентрації забруднюючих речовин у водоймах, забезпечує об'єктивність аудиту. Це дає змогу не лише фіксувати поточний екологічний стан, а й прогнозувати наслідки реалізації стратегічних проектів. Впровадження таких підходів сприяє раціональному використанню природно-ресурсного потенціалу, зниженню техногенного тиску та створенню безпечного і комфортного середовища для життя населення, що є кінцевою метою будь-якого стратегічного планування на місцевому рівні. Екологічний аналіз стає інструментом пошуку балансу між економічним зростанням та збереженням природної спадщини, забезпечуючи сталість розвитку громади в довгостроковій перспективі.

Теоретико-методологічний базис стратегічного планування розвитку територіальних громад ґрунтується на концепції сталого розвитку, що передбачає нерозривну цілісність економічного, соціального та екологічного вимірів. Сучасне муніципальне управління трансформується від надання базових послуг до комплексного врядування, де екологічна безпека та кліматична адаптація стають пріоритетними чинниками якості життя населення. Вітчизняний досвід демонструє поступову інтеграцію екологічної складової в плани громад, що підкріплюється законодавчими вимогами щодо управління відходами, енергоефективності та стратегічної екологічної оцінки. Методологія екологічного аудиту та SWOT-аналізу дозволяє громадам об'єктивно оцінювати природно-ресурсний потенціал і техногенні ризики, формуючи «зелений каркас» територіального розвитку. У підсумку стратегічне планування постає як інструмент збалансування господарської діяльності з екосистемними можливостями середовища задля гарантування безпеки майбутніх поколінь.

2. ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОЦІНКА ПОТОЧНОГО СТАНУ НІЖИНСЬКОЇ ОТГ

2.1. Природно-ресурсний потенціал та техногенне навантаження на довкілля

Ніжинська міська територіальна громада розташована в південній частині Чернігівської області, на межі Полісся і Лісостепу, тобто в природному перехідному районі, де поєднуються риси двох різних ландшафтів. Це важливо для оцінки її природно-ресурсного потенціалу, бо така територія одночасно має придатні для землеробства площі, водні об'єкти, зелені зони та рекреаційні можливості. За офіційними матеріалами громади, у 2022 році тут проживало 66 626 мешканців, із яких 65 830 жили в місті, тобто громада має виразно міський характер і значну щільність господарського освоєння. У стратегічних документах також зазначено, що населення громади у 2021 році становило 68 852 особи, отже, за короткий проміжок часу простежується зменшення чисельності населення, а це впливає і на трудовий ресурс, і на навантаження на комунальну інфраструктуру [2, 4].

Земельний фонд Ніжинської громади є головною складовою її природно-ресурсного потенціалу. За програмою економічного і соціального розвитку на 2026 рік, він становить 13 140,8 га. Найбільшу частку займають землі сільськогосподарського призначення – 69,9 %, тобто 9 184,3 га. Другою за значенням категорією є землі під житловою забудовою – 19,4 %, або 2 552,4 га. Далі йдуть землі водного фонду – 4,4 %, або 581,1 га, ліси та інші лісовкриті площі – 3,1 %, або 412,5 га, землі запасу та інші землі – 1,9 %, або 246,4 га, відкриті заболочені землі – 1,2 %, або 155,5 га, а також землі під господарськими дворами – 0,07 %, або 8,6 га. (рис.2.1.) Така структура показує, що громада має переважно аграрне підґрунтя, але поряд із цим значну роль відіграють житлова забудова, водойми та зелені території. Саме тому природний потенціал тут пов'язаний не тільки із землею, а і з просторовою організацією населеного пункту [4].

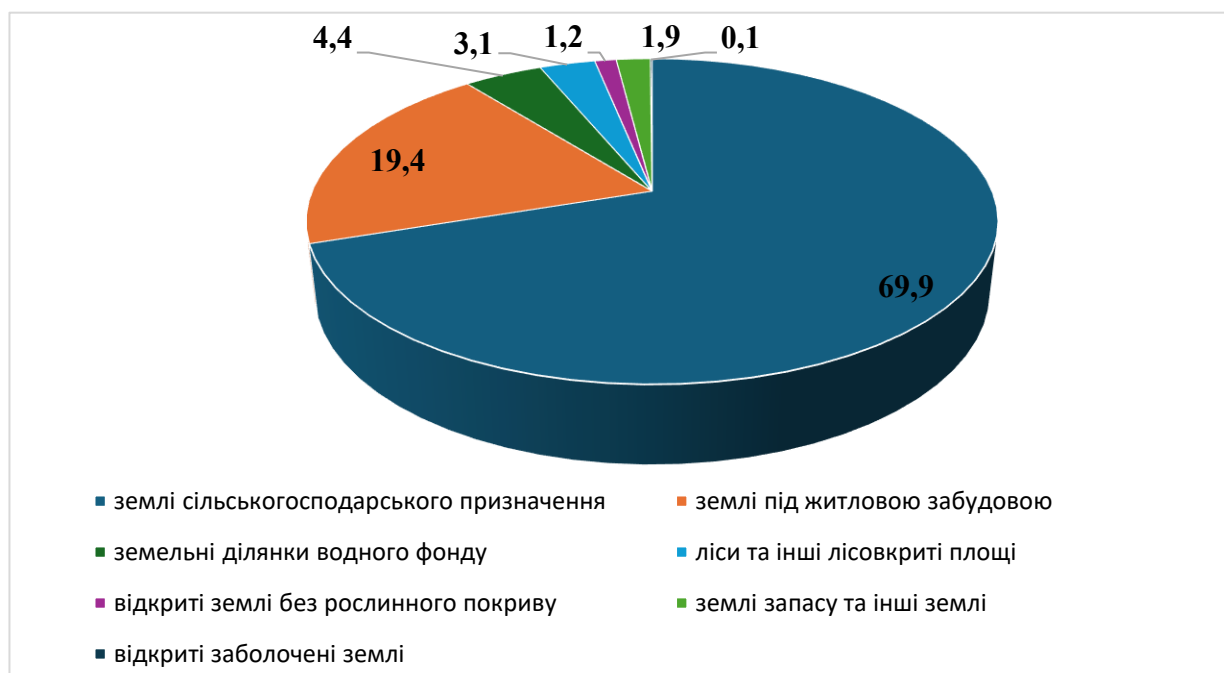

Рис. 2.1. Структура земельного фонду Ніжинської МТГ, %

Ґрунтовий покрив громади також можна вважати її сильною стороною. У місцевому плані дій у галузі довкілля та енергетики Ніжина зазначено, що в межах міста та на околицях переважають чорноземи та болотні ґрунти, причому в центральній частині поширені чорноземи опідзолені, а у східній частині – лучно-болотні ґрунти. Така комбінація означає, що територія має добрий сільськогосподарський потенціал, але водночас потребує уважного ставлення до водного режиму, оскільки частина земель є зволоженою або заболоченою. У стратегії розвитку громади також прямо сказано, що наявні корисні копалини представлені піском, піщаними ґрунтами та глиною, а на Ніжинському родовищі видобувають суглинок. Отже, мова йде про територію з поєднанням аграрних, будівельних і ґрунтових ресурсів, які мають практичне значення для місцевої економіки [7].

Флора, фауна, природно-заповідний фонд та загальний стан біорізноманіття Ніжинської громади потребують особливої уваги в контексті її природно-ресурсного потенціалу. Унікальність території визначається її розташуванням на межі Полісся і Лісостепу, що сприяє поєднанню лучної, прибережно-водної, деревної та агроландшафтної рослинності. Найважливіше

екологічне значення мають зелені зони, заплави річки Остер, ставки, болотисті ділянки та ліси. Ці елементи формують ключові середовища існування для місцевих видів рослин і тварин. Фауна регіону представлена типовими мешканцями лісостепу й водно-болотних угідь, зокрема птахами, дрібними ссавцями, земноводними та водними організмами. Особливо важливими для збереження біорізноманіття є прибережні смуги, водойми, зелені насадження та відносно недоторкані природні ділянки, які виконують роль екологічних коридорів у межах урбанізованої території. У цьому контексті природно-заповідний фонд відіграє ключову роль в охороні найцінніших природних комплексів і місць проживання видів. Попри те що частка лісів у земельному фонді громади незначна, саме поєднання водних об'єктів, заболочених територій, зелених зон і сільськогосподарських угідь формує різноманітну природну структуру, яка критично важлива для підтримання локального біорізноманіття. Водночас ці території є вразливими до впливу забруднення водних ресурсів, надмірного рекреаційного навантаження, забудови, спалювання рослинних решток і неналежного поводження з відходами. Тому заходи зі збереження природного середовища громади мають розглядатися як стратегічна складова екологічної безпеки та сталого просторового розвитку Ніжинської громади.

Лісовий і зелений ресурс громади не такий великий, як аграрний, але він теж має значення. За даними земельного балансу, ліси та інші лісовкриті площі займають 3,1 % території громади, а землі водного фонду, відкриті заболочені землі та зелені ділянки разом формують природний каркас, який пом'якшує міське навантаження. У районних екологічних матеріалах Чернігівщини згадуються території природно-заповідного фонду Ніжинського лісового господарства, а це свідчить про наявність довкола Ніжина цінних природних ділянок із рідкісними видами рослин і тварин. Для самої громади важливо те, що її простір не є суцільно урбанізованим: він поєднує забудову, водні смуги, зелені площі та сільськогосподарські землі. Саме така мозаїка території і

створює природно-ресурсний потенціал, але водночас робить його вразливим до надмірного забудовування і забруднення [4].

Техногенне навантаження на довкілля в Ніжині насамперед пов'язане з транспортом. У стратегічних матеріалах громади Ніжин описується як залізничний вузол регіону, через який проходять пасажирські та вантажні перевезення, а також як територія, пов'язана з головними автомобільними шляхами. Окремо в програмі місцевого економічного розвитку зазначено, що через місто проходять міжнародна траса E101, регіональна дорога Р67 і дорога Т 2526. Це означає, що транспортний потік тут є постійним, а отже, присутні викиди від автомобільного і залізничного транспорту, шумове навантаження та додатковий тиск на дорожню інфраструктуру. У звіті зі стратегічної екологічної оцінки Ніжинської громади прямо названо основними антропогенними чинниками змін саме транспортне навантаження, а також недостатньо ефективну систему поводження з твердими побутовими відходами і вплив воєнних дій. Тобто техногенний тиск тут має не один, а кілька одночасних каналів [20].

До повітряного навантаження додається промислова діяльність. На офіційному сайті міської ради оприлюднюються повідомлення про наміри отримати дозвіл на викиди забруднюючих речовин, зокрема щодо ТОВ «Ніжинський жиркомбінат» і Ніжинської дистанції колії регіональної філії «Південно-Західна залізниця» АТ «Укрзалізниця». Це не означає автоматично надмірне забруднення, але показує, що в громаді є стаціонарні джерела впливу на атмосферне повітря і вони проходять процедури екологічного регулювання. У програмі на 2026 рік також прямо вказано, що викиди в повітря спричинялися не лише автомобільними газами та підприємствами, а й продуктами горіння через спалення сміття та листя на присадибних ділянках. Така ситуація є типовою для міського середовища, де промислові викиди, транспорт і побутове спалювання накладаються один на одного й формують сумарний екологічний ефект [10].

Суттєвим джерелом техногенного навантаження є й побутові відходи. У громаді проводиться конкурс на здійснення операцій із збирання та перевезення побутових відходів, а в офіційних матеріалах прямо зазначено, що на території Ніжина працює сортувальна станція і місцевий сміттєвий полігон. Це свідчить про наявність базової інфраструктури поводження з відходами, але не про повне вирішення проблеми, бо сама громада в екологічних звітах називає систему поводження з твердими побутовими відходами недостатньо ефективною. Додатково в рішенні про організацію конкурсу зазначено орієнтовний обсяг збирання і перевезення побутових відходів на рівні близько 30 650,15 т на рік. Для міста це значний обсяг, який показує, що відходи є постійним і масовим елементом антропогенного навантаження [9].

Водне господарство і каналізаційна система також створюють екологічне навантаження. У програмних документах громади зазначено, що в сільській місцевості взагалі відсутні очисні споруди для очищення господарсько-побутових стічних вод, а стоки домогосподарств накопичуються у вигрібних ямах. У місті ситуація краща, однак там також підкреслюється, що очисні споруди, будівлі, обладнання та конструкції є зношеними й застарілими. Це важливо, бо навіть за наявності централізованого водовідведення фізичний знос мереж і споруд збільшує ризики для водних об'єктів і підсилює тиск на річку Остер, ставки та озеро. Отже, техногенне навантаження в Ніжинській громаді проявляється не лише у викидах у повітря та утворенні відходів, а й у водно-каналізаційній сфері, де інфраструктура працює під постійним навантаженням і не завжди відповідає сучасним потребам [4].

Отже, природно-ресурсний потенціал Ніжинської громади формується насамперед за рахунок сільськогосподарських земель, чорноземів, водних об'єктів, глини, піску, суглинку, зелених зон і компактної міської структури, яка дає можливість поєднувати різні види використання території. Водночас техногенне навантаження тут є відчутним через транспортний вузол, промислові джерела викидів, побутове спалювання, полігон відходів, сортувальну станцію, а також зношену каналізаційну систему. Саме тому ця

група має не слабкий, а досить різноплановий природний ресурс, але його стан визначається тим, наскільки високе антропогенне навантаження припадає на невелику за розміром і щільно освоєну територію.

2.2. Комплексний аналіз системи поводження з відходами та стану водних ресурсів (на прикладі р. Остер)

Комплексний стан поводження з відходами та водних ресурсів у Ніжинській міській територіальній громаді добре показує, що екологічне навантаження тут формується не лише через побутове сміття, а й через водогосподарську інфраструктуру та стан річки Остер. Громада має площу 110,6 км², а в місті Ніжин проживає орієнтовно 66 983 мешканці (див. рис. 2.2); водна мережа громади охоплює не тільки саму річку Остер, а й інші малі водотоки та водойми, що робить водний компонент особливо чутливим до локального забруднення. У міських документах прямо зазначено, що річка Остер є одним із ключових природних об'єктів, на який впливають скиди стічних вод і стан каналізаційної системи, а у звітах з екологічної оцінки підкреслено, що саме в межах громади на Остер припадає помітна частина водогосподарського навантаження [9].

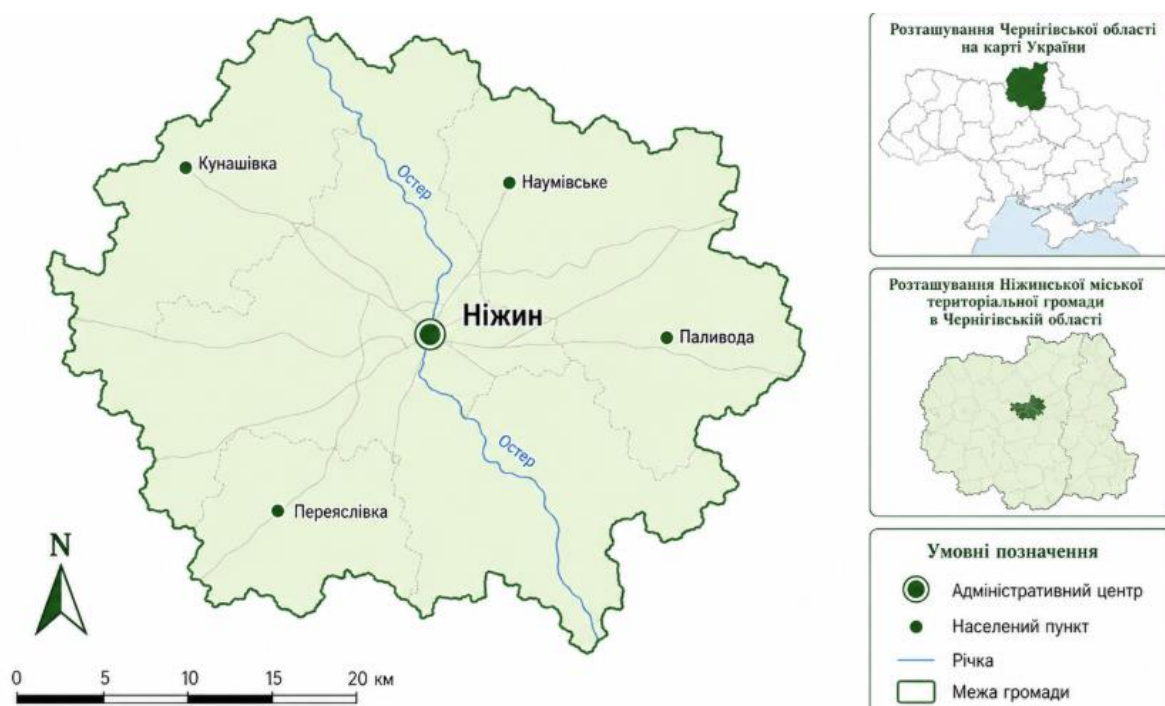

Рис. 2.2. Ніжинська ОТГ

Система поводження з твердими побутовими відходами в Ніжинській ОТГ побудована переважно за контейнерно-збиральною моделлю з подальшим захороненням на полігоні. За офіційними даними міської ради, Ніжинський міський полігон твердих побутових відходів має площу 15,32 га і належить до категорії «В» екологічної безпеки. Щорічно на ньому захоронюється в середньому 26 тис. т, або 127,5 тис. м³ відходів. Водночас у конкурсній документації 2024 року для оператора збирання і перевезення побутових відходів зазначено, що орієнтовний обсяг збирання та перевезення побутових відходів становить 30 650,15 т на рік. (рис.2.3.) Це означає, що основна частина відходів у громаді далі рухається саме до полігону, а не до глибокої переробки. Для громади також характерна доволі розгалужена інфраструктура первинного збирання: 107 контейнерних майданчиків, 283 контейнери для змішаних відходів, 127 кліток для роздільного збору та 481 контейнер станом на 1 липня 2024 року. Відстань від межі міста до полігону становить лише 0,1 км, що підкреслює тісну просторову пов'язаність житлової забудови й об'єкта захоронення відходів [17].

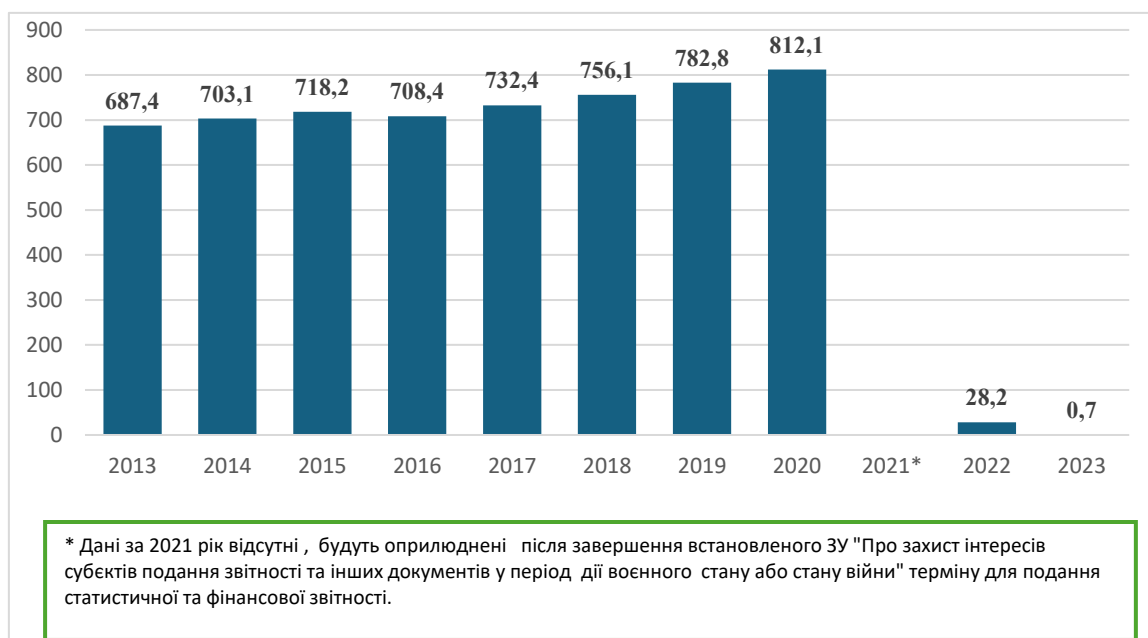

Рис. 2.3. Обсяги накопичених відходів та на зберіганні, тис.т.

У межах громади видно поєднання двох підходів: змішані відходи збирають системно і масово, а роздільне збирання існує, але за масштабом

помітно поступається потокові змішаного сміття. У документах Ніжинської ради зазначено, що для багатоквартирних будинків діє 33 контейнерні майданчики з 168 контейнерами для змішаних відходів, а для індивідуальної забудови – 107 майданчиків із 283 контейнерами; окремо вказано на наявність 56 кліток для роздільного збору у багатоквартирному секторі та 127 кліток у секторі одноквартирної забудови. Усе це свідчить, що громада має не нульову, а вже інституціоналізовану інфраструктуру збору відходів, але вона ще орієнтована передусім на вивезення й захоронення, а не на скорочення обсягу відходів через сортування та повторне використання. Саме тому у звітах громади тема засмічення, накопичення й захоронення сміття постійно поєднується з темою благоустрою і санітарної очистки територій [9].

Водогосподарська система Ніжина значною мірою тримається на підземних водах. У звіті громади вказано, що централізованим водопостачанням охоплено близько 90 % населення міста, водопровідна мережа має протяжність 274,5 км, а комплекс водозабору включає 4 водозабори та 17 артезіанських свердловин. У повідомленні про плановану діяльність КП «Ніжинське управління водопровідно-каналізаційного господарства» зазначено, що експлуатаційні запаси питних підземних вод Ніжинського 2 родовища становлять 12 220 м³/добу, а перспективний річний видобуток – 4 460,30 тис. м³/рік. Це показує, що для міста пріоритетним джерелом води є саме підземний ресурс, а не поверхневі води. Водночас така модель водопостачання не знімає проблеми стічних вод, бо значна частина використаної води повертається в навколишнє середовище вже як стік. У таблиці 2.1 наведено узагальнення ключових цифрових показників, які найкраще описують систему поводження з відходами у Ніжинській ОТГ і на річці Остер.

2.1. Ключові показники стану сфери поводження з відходами та водних ресурсів Ніжинської громади

Показник	Значення	Що це показує
Площа Ніжинського полігону ТПВ	15,32 га	Основний об'єкт захоронення відходів у громаді
Середній обсяг захоронення на полігоні	26 тис. т/рік або 127,5 тис. м³/рік	Перевага моделі видалення над переробкою
Орієнтовний обсяг збирання і перевезення побутових відходів	30 650,15 т/рік	Загальний масштаб побутового потоку відходів
Контейнерна інфраструктура громади	107 майданчиків, 481 контейнер станом на 01.07.2024	Рівень охоплення території системою збору
Охоплення централізованим водопостачанням	близько 90 % населення міста	Висока залежність від комунальної водної інфраструктури
Водопровідна мережа Ніжина	274,5 км	Розгалуженість системи подачі води
Експлуатаційні запаси Ніжинського 2 родовища	12 220 м³/добу	Підземна база міського водопостачання
Потоки на р. Остер у 2024 році	1 контрольний створ, 12 проб, 14 показників	Масштаб державного моніторингу якості води
Виявлені перевищення на р. Остер у 2024 році	Нікель	Ознака локального хімічного навантаження
Скиди у поверхневі води Чернігівщини у 2024 році	92,04 млн м³; недостатньо очищені – 1,16 млн м³	Загальний тиск на річкові системи басейну Десни

Стан річки Остер у межах Чернігівщини не можна вважати ізольованою проблемою Ніжина, бо вона є частиною ширшого басейну Десни, але саме Ніжинська територіальна громада додає до цього басейну власне локальне навантаження. У 2024 році в Чернігівській області у поверхневі води було

скинуто 92,04 млн м³, а недостатньо очищених стічних вод – 1,16 млн м³. (рис.2.4.)Із цього обсягу 10 підприємств здійснювали скид недостатньо очищених стоків, а підприємства комунального господарства дали 0,65 млн м³ таких скидів, тобто 56 % загального обсягу забруднених стічних вод. Разом із водами в поверхневі водні об'єкти було винесено 20 тис. т забруднюючих речовин, серед яких особливо помітні хлориди, сульфати, фосфати, азот амонійний, нітрати, БСК і ХСК. Для Остра це важливо тому, що річка входить у групу водотоків, які в офіційних документах пов'язують із евтрофікацією, уповільненням течії та накопиченням забруднювачів [2; 3].

Рис. 2.4. Стан водойми внаслідок скиду забруднюючих речовин

Показовими є й безпосередні дані моніторингу якості води на річці Остер. У регіональній доповіді за 2021 рік зазначено, що у водотоках області середній вміст нітрогену амонійного коливався в межах 0,492–2,633 мгN/дм³, а максимальну концентрацію на р. Остер зафіксовано у смт Козелець – 3,51 мгN/дм³. Мінімальний вміст нітрогену нітритного становив 0,005 мгN/дм³ саме у річках Остер, Мена та Удай. Там же вказано, що у воді р. Остер у смт Козелець вміст розчиненого кисню досягав 6,84 мгO₂/дм³, а значення загального фосфору для Остра належали до підвищених.

У звіті за 2024 рік р. Остер знову фігурує серед річок, де державний моніторинг проводився в одному контрольному створі, з відібранням 12 проб за 14 фізико-хімічними показниками та з виявленням нікелю серед пріоритетних забруднювачів. Сукупно це свідчить, що річка має не випадкове, а системне навантаження, пов'язане з біогенними речовинами та окремими хімічними домішками [19].

Для Ніжина важливо й те, що місцеве водовідведення прямо пов'язане з Остером. У матеріалах громади зазначено, що стічні води міста Ніжина надходять у поверхневі води р. Остер, а в сільській місцевості взагалі немає очисних споруд для очищення господарсько-побутових стічних вод, тому стоки домогосподарств накопичуються в ямах або місцевих накопичувачах і можуть потрапляти до річки. Окремо в одному з екологічних звітів громади прямо сказано, що під час переповнення стічні води виходять на рельєф місцевості, на територію заказника та до р. Остер. Це важлива ознака того, що проблема стосується не лише централізованих очисних споруд, а й локальних систем збору та зберігання стоків у межах громади. Саме тому стан Остра в Ніжині є водночас індикатором якості комунальної інфраструктури, рівня санітарної організації території та загального антропогенного навантаження [5].

Отже, система поводження з відходами в Ніжинській ОТГ залишається переважно полігонною, із відчутним домінуванням збирання та захоронення над реальним скороченням потоку сміття. Водний блок громади базується на підземних джерелах, але поверхневі води, насамперед Остер, відчувають тиск від скидів комунальних стоків і від загального фону басейну Десни. Цифри з офіційних джерел показують не абстрактну екологічну проблему, а дуже конкретну картину: велике щорічне накопичення побутових відходів, майже повна орієнтація на полігон, прямий зв'язок міського водовідведення з Остером і наявність у воді річки підвищених показників амонійного азоту, фосфору та окремих металів. У такій конфігурації відходи й вода утворюють єдину систему екологічного навантаження, де один блок підсилює інший.

2.3. SWOT-аналіз екологічних чинників розвитку громади: загрози, можливості та ризики

До складу громади входять п'ять населених пунктів, а через Ніжин проходить річка Остер, ділянка якої в межах міста має протяжність 9 км і виконує не лише природну, а й водогосподарську функцію як магістральний канал у складі осушувальних систем «Остер – II черга» та «Остер – III черга». Така просторово-екологічна будова громади створює щільний зв'язок між житловою забудовою, водними об'єктами, транспортною мережею і зонами накопичення відходів [17].

Екологічна сильна сторона Ніжинської ОТГ полягає в тому, що громада не є суцільно техногенною територією. Тут збереглися природоохоронні осередки, зокрема ландшафтний заказник «Чирвине» площею 4,3 га та парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Графський парк» площею 5,0 га. Такі ділянки не вирішують екологічні проблеми автоматично, але вони підтримують мозаїчність міського ландшафту, зберігають локальні біотопи і надають громаді екологічну ідентичність. Додатково важливо, що на відстані 4 км на захід від окремих проєктних територій фіксуються об'єкти Смарагдової мережі, а на сході – ще один осередок на відстані 14,3 км. Це свідчить про розміщення Ніжина у зоні, де місцеві рішення щодо землекористування та інфраструктури прямо перетинаються з природоохоронними інтересами [3].

Найбільш чутливим елементом екологічного профілю громади є вода. Річка Остер у Ніжині має не лише рекреаційне значення, а й функцію водного коридору, на який одночасно впливають міська забудова, каналізаційні скиди, осушувальні системи та побутове навантаження. У 2017 році в пробах води Остра, відібраних Державною екологічною інспекцією, зафіксували перевищення гранично допустимих концентрацій для водойм рибогосподарського призначення: по залізу загальному у 1,9 раза, по азоту амонійному у 1,6 раза, по азоту нітритному у 3,0 раза. У 2021–2024 роках рН води змінювався в межах 6,7–8,8, а дослідження 2025 року відзначило загальну

тенденцію до зростання мінералізації. Водночас у жовтні 2024 року в створах вище та нижче скиду з очисних споруд зафіксували розчинений кисень на рівні 11,25–11,50 мг/дм³, тобто окремі контрольні показники були відносно добрими, але сама сукупність даних показує нестабільний стан водної системи [18].

До водного блоку додається технічний фактор. У 2024 році для Ніжина були описані різні варіанти очищення підземних вод із продуктивністю 30–32, 80, 60 та 5,2–7,8 м³/год для окремих водозаборів, що саме по собі демонструє складність забезпечення нормативної якості питної води. У матеріалах громади також прямо зазначено, що мулові відстійники очисних споруд КП «НУВКГ» експлуатуються з 1975 року. Для SWOT-аналізу це важливий сигнал: водна інфраструктура працює в умовах тривалого фізичного зносу, а екологічний режим Остра залежить не лише від природного стоку, а й від стану каналізаційного господарства та очисних споруд. За таких умов вода є одночасно ресурсом, обмеженням і джерелом ризику для всієї громади [11].

Другий великий блок – відходи. Тут екологічний тиск виглядає особливо відчутним. У 2024 році загальні обсяги утворення відходів у Ніжинській МТГ зросли більш ніж удвічі проти 2023 року, до 243,3 %. За той самий рік утворилося 27 024,74 т відходів, з яких 26 177,54 т було захоронено на полігоні, а лише 247,2 т, або 0,91 %, оброблено. Це означає, що система поводження з відходами залишається переважно полігонною, а не ресурсно-орієнтованою. У 2024 році плановий обсяг вуличного змету та сміття становив 1380,87 т, а в 2023 році на полігон було вивезено 920,58 т сміття. Сам полігон ТПВ у Ніжині має площу 15,32 га, потужність 100 тис. м³ на рік і санітарно-захисну зону 500 м. Такі цифри вказують на те, що поводження з відходами є не другорядною, а центральною екологічною темою громади [4].

Саме тут проявляються основні загрози. Перша загроза пов'язана з водами Остра, який у межах міста водночас є природним об'єктом і частиною осушувальної інфраструктури. Коли річка виконує одразу кілька функцій, будь-яке забруднення або зміна гідрологічного режиму відбиваються на якості

води, руслових процесах і стані прибережних територій. Друга загроза пов'язана з відходами, бо майже весь масив сміття опиняється на полігоні. Третя загроза – накопичення екологічного навантаження навколо міста, де щільність населення висока, а площа громади порівняно невелика. Це формує постійний тиск на ґрунти, повітря, прибережні смуги і комунальну інфраструктуру. Для такої території навіть локальні відхилення в роботі очисних споруд, полігону або мереж водовідведення швидко стають помітними в екологічному балансі [5].

Ризики в Ніжинській ОТГ мають переважно накопичувальний характер. Серед них – старіння інженерних споруд, висока залежність від полігону ТПВ, нестабільність якості води, локальні перевищення в Острі та значна різниця між обсягами утворення відходів і їх обробленням. До цього додається і природний фактор: громада лежить у зоні річкових заплав і осушувальних систем, де будь-які зміни рівнів води, замулення, заростання та гідрохімічні коливання одразу відбиваються на стані довкілля. Тобто екологічний ризик тут не одинарний, а поєднаний: вода, відходи, інфраструктура і просторове перевантаження працюють разом. Саме тому екологічна ситуація в Ніжині читається не як набір окремих фактів, а як взаємопов'язана система, де кожен вузол впливає на інший [1]. У таблиці 2.2. наведемо SWOT-аналіз громади.

2.2. SWOT-аналіз екологічного профілю Ніжинської територіальної громади

Сильні сторони	Слабкі сторони
Наявність природоохоронних територій: об'єкти ПЗФ «Чирвине» та «Графський парк» зберігають біорізноманіття.	Критично низький рівень переробки відходів: лише 0,91% відходів обробляється, решта (понад 99%) захоронюється.
Природний водний каркас: річка Остер (9 км у межах міста) як центральний елемент екосистеми.	Зношеність очисних споруд: експлуатація мулових відстійників з 1975 року та загроза забруднення води.

Близькість до Смарагдової мережі: інтеграція в міжнародну систему охорони природи.	Нестабільна якість води в р. Остер: зафіксовані перевищення ГДК по залізу (у 1,9 р.) та сполуках азоту (до 3 р.).
Достатній рівень кисню у воді: показники 11,25–11,50 мг/дм ³ свідчать про здатність річки до самоочищення в окремих створах.	Висока щільність населення: 475 осіб/км ² створює значне антропогенне навантаження на обмежену площу (131,4 км ²).
Можливості	Загрози
Впровадження сучасних технологій очищення: модернізація водозаборів та очисних споруд для підвищення якості питної води.	Накопичувальний екологічний ризик: поєднання зношеної інфраструктури та зростаючих обсягів відходів.
Розвиток рециклінгу: потенціал для переходу від полігонної моделі до ресурсно-орієнтованого поводження з відходами.	Забруднення підземних вод: через велику площу полігону ТПВ (15,32 га) та його довготривалий екологічний тиск.
Екотуризм та рекреація: використання заповідних зон та р. Остер для розвитку громади за умови їх оздоровлення.	Деградація річкової системи: ризик замулення та заростання Остра через втручання осушувальних систем та стоки.
Залучення інвестицій: через статус громади, що межує з об'єктами Смарагдової мережі, для екологічних проєктів.	Різне зростання обсягів відходів: збільшення утворення сміття на 243,3% за рік створює ризик швидкого вичерпання потужності полігону.

Таким чином, можливості громади пов'язані не з абстрактними намірами, а з уже наявними природними і просторовими ресурсами. Наявність Остра, зелених об'єктів, заказника «Чирвине», «Графського парку» і зв'язку з природоохоронними територіями навколо міста формує основу для збереження екологічної рівноваги. Водночас наявність офіційно фіксованих даних про якість води, обсяги відходів і стан полігону показує, що екологічна складова в Ніжині вже має вимірюваний характер і не зводиться до загальних фраз. Саме числові показники роблять SWOT-аналіз переконливим: вони демонструють і силу природного каркаса громади, і слабкість техногенного

навантаження, і масштаб ризиків, які існують у реальному міському середовищі.

Ніжинська міська територіальна громада характеризується складним поєднанням високого природно-ресурсного потенціалу та значного техногенного тиску. Розташування на межі Полісся і Лісостепу зумовлює багатий земельний фонд, де майже 70 % займають родючі сільськогосподарські угіддя, переважно чорноземи. Важливим елементом екосистеми є річка Остер, що виконує як природну, так і меліоративну функції, а також об'єкти природно-заповідного фонду, зокрема заказник «Чирвине» та «Графський парк». Ці зони формують природний каркас громади, підтримуючи біорізноманіття в умовах щільної забудови. Проте стан довкілля залишається вразливим через накопичені екологічні проблеми. Техногенне навантаження зумовлене статусом Ніжина як потужного транспортного вузла, викидами промислових підприємств та критичним станом комунальної інфраструктури. Очисні споруди, збудовані ще у 1970-х роках, фізично зношені, що призводить до забруднення поверхневих вод сполуками азоту та заліза. Особливу гостроту має питання відходів: понад 99 % сміття потрапляє на полігон, а частка переробки не досягає навіть 1 %. Таким чином, сталий розвиток громади залежить від модернізації водовідведення та переходу до ресурсозберігаючих моделей поводження з відходами для збереження унікального ландшафтного потенціалу.

3. АНАЛІЗ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НІЖИНСЬКОЇ ОТГ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Екологічна оцінка стратегічних цілей та проектів Стратегії-2027

Згідно зі Стратегією розвитку Ніжинської територіальної громади до 2027 року, питання екології та сталого розвитку інтегровані в усі ключові напрями діяльності громади. Аналіз документа свідчить, що екологічна безпека визначена як одна з головних цілей і розглядається як невід’ємна умова покращення якості життя мешканців. Громада задекларувала прагнення бути «дружною до довкілля», що передбачає впровадження інноваційних технологій, енергоефективність та раціональне використання природних ресурсів. Це стратегічне бачення базується на розумінні поточних викликів, серед яких у SWOT-аналізі прямо вказано на тенденцію до погіршення екологічної ситуації як одну з основних загроз для розвитку.

Екологічна складова найбільш повно відображена у Стратегічній цілі 3, яка стосується покращення комфорту проживання, безпеки та довкілля. В межах цієї цілі виділено окрему оперативну ціль щодо покращення безпосередньо екологічної безпеки на території громади. Крім того, Стратегія передбачає стимулювання залучення «зелених інвестицій», що демонструє орієнтацію на екологічно чисте виробництво та модернізацію промислового сектору з урахуванням природоохоронних норм. Важливим аспектом є також розвиток транспортно-логістичного вузла, що має на меті розвантаження центру міста від транзитного транспорту, тим самим знижуючи рівень загазованості повітря та шумового навантаження (див. рис. 3.1).

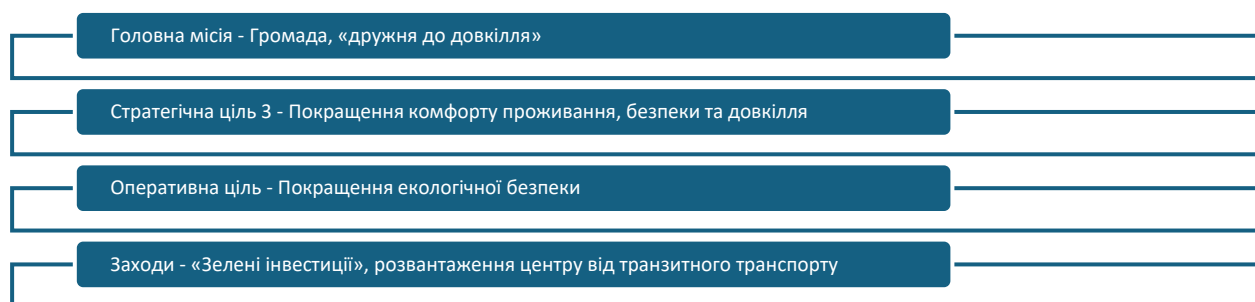

Рис. 3.1. Структура стратегічних екологічних цілей

Одним із пріоритетних екологічних проектів громади є комплексне очищення річки Остер. Цей проект має на меті не лише відновлення гідрологічного стану водойми, а й створення нової рекреаційної зони з центральною набережною та міським пляжем. Аналіз технічного завдання проекту показує, що він включає масштабне озеленення території із використанням великих клумб. Таке рішення дозволяє створити сприятливий мікроклімат завдяки поєднанню прохолодних повітряних мас над річкою та киснегенеруючого ефекту рослин, що є прикладом адаптації до кліматичних змін у міському середовищі. Відновлення річки розглядається як ключовий крок до покращення екологічного балансу всієї громади.

Просторовий розвиток громади також містить значне екологічне навантаження. Проект розробки генеральних планів та зонінгу для сільських територій прямо передбачає збереження екологічних, ландшафтних та культурних цінностей. Це дозволить уникнути хаотичної забудови та забезпечити раціональне використання земель, що є критичним для збереження біорізноманіття Поліського регіону. Крім того, стратегія приділяє увагу регенерації існуючих парків та скверів, що сприяє підтримці «зеленого каркаса» міста та забезпечує мешканців якісними місцями для відпочинку на відкритому повітрі.

Питання модернізації комунальної інфраструктури в Стратегії нерозривно пов'язане з екологічною безпекою. Реконструкція систем тепло-, водопостачання та водовідведення спрямована на зменшення втрат ресурсів та недопущення забруднення ґрунтових вод. Зокрема, розробка нової схеми теплопостачання передбачає впровадження енергозберігаючих технологій, що веде до скорочення споживання палива та зменшення викидів парникових газів. Це відповідає взятим громадою зобов'язанням у межах «Угоди мерів» та Плану дій сталого енергетичного розвитку. Такий підхід робить громаду більш енергонезалежною та екологічно стійкою (див. рис. 3.2).

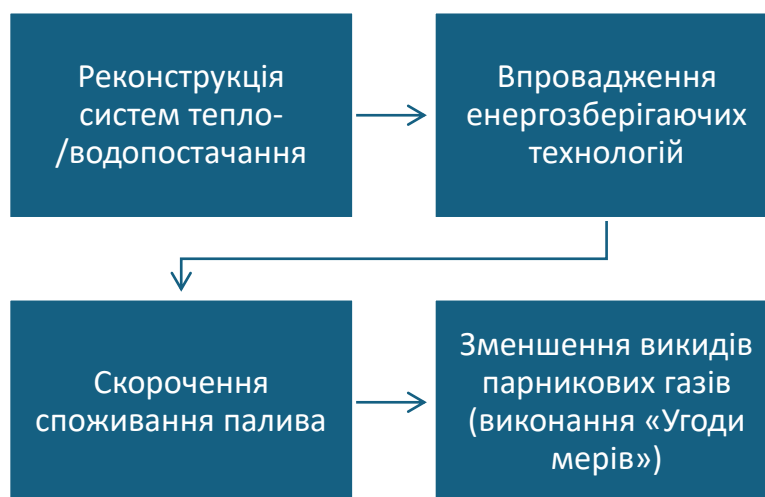

Рис. 3.2. Алгоритм впливу модернізації комунальної інфраструктури на екологічну стійкість громади

Розвиток соціальної інфраструктури також враховує екологічні чинники через пропаганду здорового способу життя та створення умов для фізичної активності. Проект будівництва фізкультурно-оздоровчого комплексу з басейнами розглядається як інструмент зміцнення здоров'я нації, що є кінцевою метою створення безпечного довкілля. Здорове суспільство є фундаментом для сталого розвитку, а доступ до чистих спортивних об'єктів підсилює екологічну свідомість мешканців. Це демонструє розуміння того, що стан здоров'я населення напряду залежить від якості навколишнього природного середовища.

Важливим механізмом реалізації екологічних цілей є активне залучення міжнародної технічної допомоги та співпраця з глобальними фондами, такими як GEF (Глобальний екологічний фонд) та NEFCO. Це дозволяє громаді отримувати фінансування на проекти, які мають високу екологічну значущість, але потребують великих капіталовкладень. Використання міжнародного досвіду у впровадженні «зелених» технологій підвищує ефективність управління природними ресурсами на місцевому рівні. Така відкритість до інновацій є сильною стороною Стратегії Ніжинської ОТГ.

Загалом екологічна експертиза Стратегії-2027 свідчить про те, що документ містить достатньо інструментів для переходу громади до моделі сталого розвитку. Заплановані проекти охоплюють усі критичні сфери: від

очищення водних ресурсів та енергомодернізації до раціонального просторового планування. Головною перевагою є інтегрованість екології в економічні та соціальні цілі, що робить природоохоронні заходи частиною загального процесу розвитку громади. Успішна реалізація цих планів дозволить Ніжину не лише покращити стан довкілля, а й стати прикладом сучасної, комфортної та екологічно безпечної громади в Україні.

Окремо слід відзначити, що Стратегія враховує 16 із 17 глобальних цілей сталого розвитку ООН, що підкреслює її відповідність міжнародним екологічним стандартам. Врахування інтересів майбутніх поколінь через принцип сталого розвитку є наскрізною ідеєю всього документа. Громада демонструє зрілий підхід до планування, де екологія не є додатком до економіки, а виступає її фундаментом. Це дає підстави для оптимістичного прогнозу щодо покращення якості життя в Ніжинській ОТГ у довгостроковій перспективі.

Можна стверджувати, що Стратегія розвитку Ніжинської громади до 2027 року є добре збалансованим документом з точки зору екологічної безпеки. Вона пропонує конкретні відповіді на існуючі проблеми, такі як замулення річки Остер чи енергозатратність житлового фонду. Створення системи моніторингу та індикаторів результативності дозволить громаді контролювати досягнення екологічних цілей на кожному етапі реалізації. Такий підхід мінімізує ризики формального виконання планів і створює реальні умови для екологічного відродження регіону.

Варто також звернути увагу на проект будівництва притулку для тварин, що є частиною гуманного та екологічного підходу до міського середовища. Це дозволяє контролювати епізоотичну ситуацію та забезпечувати безпеку мешканців без порушення етичних норм. Подібні проекти доповнюють загальну картину «дружньої до довкілля» громади, де турбота про природу поширюється на всі живі істоти. Це свідчить про високий рівень культури планування та орієнтацію на європейські цінності.

У документі чітко простежується зв'язок між екологією та економічною привабливістю. «Чиста» громада має більше шансів на розвиток туризму та залучення відповідальних інвесторів, які цінують якість життя своїх працівників. Екологічна експертиза підтверджує, що Стратегія-2027 створює необхідне правове та програмне поле для такої трансформації. Успіх залежатиме від консолідації зусиль влади, бізнесу та кожного мешканця громади у виконанні намічених кроків.

Отже, Стратегія Ніжинської ОТГ є амбітним, але реалістичним планом дій. Вона враховує місцеву специфіку та глобальні тренди, пропонуючи комплексні рішення для збереження та відновлення довкілля. Реалізація закладених проектів стане вагомим внеском у розвиток Полісся та забезпечення екологічного благополуччя регіону. Ніжин має всі шанси стати лідером «зелених» змін серед малих та середніх міст України.

3.2. Аналіз ключових проектів: очищення річки Остер, модернізація теплопостачання та поводження з ТПВ

Аналіз Стратегії розвитку Ніжинської територіальної громади до 2027 року дозволяє детально розглянути три фундаментальні напрямки, що мають стати основою для трансформації якості життя в місті та прилеглих селах. Документ фокусується на екологічному відновленні річки Остер, повній перебудові системи теплопостачання та впровадженні сучасної моделі управління побутовими відходами. Ці проекти розглядаються не як окремі заходи, а як взаємопов'язані елементи єдиного бачення комфортної та безпечної громади, де природні ресурси використовуються раціонально, а комунальні послуги відповідають європейським стандартам енергоефективності.

Річка Остер, що протікає через центр Ніжина, сьогодні потребує термінового очищення через замулення та незадовільний екологічний стан. Стратегія передбачає масштабний проект, який поєднує екологічну реабілітацію водойми з розвитком міського простору. Основна ідея полягає у

створенні сучасної центральної набережної та облаштуванні міського пляжу, яких громада наразі не має. Метою є перетворення занедбаної берегової лінії на функціональну міську локацію, де буде приємно перебувати людям будь-якого віку та рівня мобільності. Проект включає впорядкування русла, очищення берегів від чагарників, а також встановлення лавок та масштабне озеленення території. Важливо, що такий підхід допоможе створити сприятливий мікроклімат у центрі міста завдяки поєднанню водної поверхні та зелених насаджень, що значно покращить умови для літнього відпочинку мешканців.

Відновлення річки неможливе без вирішення проблеми водовідведення та реконструкції зливової каналізації, яка на окремих ділянках, зокрема по вулиці Незалежності, працює неефективно. Через це дощові та талі води затоплюють вулиці та житлові будинки, що призводить до руйнування асфальту та погіршення санітарної ситуації. Стратегія пропонує будівництво закритих дренажних систем та локальних очисних споруд. Це дозволить збирати дощову воду, очищати її від забруднень і лише після цього відводити в річку, що допоможе захистити Остер від подальшого засмічення хімічними сполуками та сміттям з доріг. Таким чином, проект очищення річки стає комплексним інфраструктурним завданням, що змінює вигляд міста та захищає його екологію.

Другим критично важливим блоком є модернізація системи теплопостачання, яка в Ніжині наразі перебуває в технічно зношеному та аварійному стані. Магістральні теплові мережі експлуатуються занадто довго, а багатоквартирні будинки, зведені за радянськими стандартами, мають величезні втрати енергії через відсутність нормальної теплоізоляції. Проблема ускладнюється тим, що в ланцюжку від котельні до споживача є великі втрати тепла, а через відсутність індивідуальних теплових пунктів (ІТП) неможливо точно регулювати подачу енергії залежно від погодних умов. Стратегія пропонує розробку та впровадження оптимізованої схеми модернізації

системи теплопостачання, яка буде спрямована на економію енергоресурсів та стабілізацію енергетичного балансу громади.

У планах передбачено проведення детального енергетичного аудиту всієї системи, що дозволить виявити найбільш проблемні ділянки мереж. Одним із ключових кроків має стати встановлення індивідуальних теплових пунктів біля кожного будинку, що дозволить чітко розмежувати відповідальність між теплопостачальною організацією та мешканцями за стан внутрішніх мереж. Як приклад успішної термомодернізації в документі розглядається проект для школи №10, де планується комплексне утеплення стін, заміна вікон та встановлення сучасного теплового обладнання. Це не лише покращить комфорт для учнів, а й значно зменшить витрати громади на опалення приміщень, звільняючи кошти для інших потреб.

Третім напрямком є вдосконалення системи поводження з твердими побутовими відходами. Сміттєзвалище Ніжина визначено в документі як об'єкт, що негативно впливає на якість атмосферного повітря в місті. Хоча в громаді вже активно встановлюються контейнери для роздільного збору сміття, ця система потребує подальшого масштабування та вдосконалення. Головне завдання полягає в тому, щоб забезпечити 100% охоплення всіх мешканців послугами з централізованого вивезення відходів, особливо в сільських населених пунктах, де відсутність такої послуги часто призводить до утворення стихійних смітників у лісах чи на берегах водойм.

Стратегія робить акцент на тому, що технічне оновлення парку сміттєвозів та контейнерних майданчиків має супроводжуватися роботою з населенням щодо важливості сортування. Екологічна свідомість мешканців є обов'язковою умовою для того, щоб роздільний збір відходів працював ефективно та приносив результат. Зменшення обсягів сміття, що потрапляє безпосередньо на звалище, дозволить продовжити термін його експлуатації та зменшити шкідливі викиди у повітря, що прямо впливає на здоров'я ніжинців. Цей проект є частиною більш широкої мети забезпечення екологічної безпеки громади та сталого використання її територій.

Усі ці три проекти тісно пов'язані між собою через концепцію просторового розвитку та покращення зовнішнього вигляду громади. Наприклад, чиста річка з набережною не може існувати без ефективного збору сміття, а модернізація тепломереж дозволяє зменшити загальний антропогенний вплив на навколишнє середовище. Реалізація цих планів до 2027 року вимагає великих інвестицій, тому Стратегія передбачає використання різних джерел фінансування: від місцевого бюджету до коштів державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) та міжнародної допомоги.

Важливо зазначити, що документ розроблявся із залученням широкого кола мешканців, науковців та бізнесу, що робить його реальним планом дій, а не просто формальним папером. Бачення розвитку громади спирається на цінності комфорту, безпеки та відкритості. Очищення Остра, ремонт тепломереж та цивілізоване поводження з відходами – це ті конкретні кроки, які мають зробити Ніжинську ОТГ привабливою для життя та інвестицій. Аналіз показує, що визначені в Стратегії проекти є обґрунтованими та відповідають на найбільш гострі виклики, з якими стикається громада сьогодні. Успіх їхньої реалізації закладе міцний фундамент для стабільного розвитку Ніжина на десятиліття вперед.

ВИСНОВКИ

Екологічний аналіз стратегії розвитку Ніжинської територіальної громади (ОТГ) до 2027 року дозволив сформулювати комплексні висновки та практичні рекомендації, що мають значення для сталого управління муніципальним розвитком. Дослідження підтвердило, що інтеграція екологічної складової в плани розвитку громади є критично важливою для забезпечення якості життя населення, підвищення інвестиційної привабливості та соціальної стабільності регіону. У процесі роботи було встановлено, що Ніжинська ОТГ володіє значним природно-ресурсним потенціалом, проте стикається з серйозними викликами: незадовільним станом річки Остер, високим рівнем зношеності комунальних мереж та переважанню полігонної моделі поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ).

Практичні результати дослідження базуються на проведеній екологічній експертизі стратегічних цілей та проектів, зокрема щодо модернізації системи теплопостачання та очищення русла річки Остер. Встановлено, що ефективність екологічної політики громади безпосередньо залежить від впровадження системи кількісних індикаторів, які дозволяють здійснювати регулярний моніторинг виконання Стратегії-2027. Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні методичного підходу до локалізації цілей сталого розвитку через адаптацію міжнародних стандартів до контексту конкретної громади, що передбачає перехід від декларативних гасел до вимірюваних екологічних показників.

Для науки і практики результати роботи мають значення як приклад успішної інтеграції методів SWOT-аналізу та басейнового управління у муніципальне стратегічне планування. Основними рекомендаціями для практичного використання є впровадження роздільного збирання відходів та створення пунктів сортування як інструментів переходу до економіки замкнутого циклу. Виконавчому комітету Ніжинської міської ради рекомендовано використовувати розроблену систему екологічних індикаторів

для щорічної актуалізації Плану заходів з реалізації Стратегії, а також активно залучати «зелені інвестиції» для модернізації водовідведення. Дослідження також підкреслює необхідність посилення міжмуніципального співробітництва у сфері управління водними ресурсами та відходами, оскільки екологічні проблеми мають транскордонний характер і не обмежуються межами однієї громади. Висновки роботи орієнтують місцеву владу на перетворення екологічної безпеки на базову управлінську функцію, що забезпечує кліматичну стійкість та екосистемні послуги для громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гайченко В.І. Екологічний контроль якості поверхневих вод річки Остер [Електронний ресурс]. – 2025. – Режим доступу: <https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bd83dbb2-ad4d-4d29-8198-84a0173c46c1/content>
2. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернігівській області за 2024 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eco.cg.gov.ua/web_docs/2145/2016/03/docs/%20%D0%B7%D0%B0%202024%20%D1%80%D1%96%D0%BA%20_2025_09_02_14_40_30.pdf
3. Екологічний паспорт Чернігівської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eco.cg.gov.ua/web_docs/2145/2016/03/docs/%D0%9F%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%20%D0%B7%D0%B0%202024%20%D1%80%D1%96%D0%BA%20.pdf
4. Звіт про стратегічну екологічну оцінку Програми економічного і соціального розвитку Ніжинської міської територіальної громади на 2026 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nizhynrada.gov.ua/files/2025-10-20/jKcUHLm2Ke.pdf>
5. Звіт про стратегічну екологічну оцінку Програми економічного і соціального розвитку Ніжинської міської територіальної громади на 2024 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nizhynrada.gov.ua/files/2024-10-31/8EI98UQz7Z.docx>
6. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами, внесеними Законом № 27-IX від 03.09.2019) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Місцевий план дій в галузі довкілля та енергетики м. Ніжина на 2017–2019 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nizhynrada.gov.ua/files/2019-08-27/>

8. Міська цільова програма «Розвитку та фінансової підтримки комунальних підприємств Ніжинської міської територіальної громади на 2025 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nizhynrada.gov.ua/nmr/misceviy-byudzheth/miski-cilovi-programi/zviti-po-miskih-cilovih-programah/zviti-po-miskih-cilovih-programah-za-i-kvartal-2025-rik>

9. Оголошення про проведення конкурсу на здійснення операцій із збирання та перевезення побутових відходів на території Ніжинської ТГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nizhynrada.gov.ua/news/novini/ogoloshennya-pro-provedennya-konkursu-na-zdiysnennya-operaciy-iz-zbirannya-ta-perevezennya-pobutovih-vidhodiv-na-teritoriji-nizhinskoji-tg>

10. Повідомлення про намір отримати дозвіл на викиди ТОВ «Ніжинський жиркомбінат» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nizhynrada.gov.ua/nmr/novini-v-ekologichniy-sferi>

11. Повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nizhynrada.gov.ua/files/2024-03-28/TSk0qGMmfa.pdf>

12. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

13. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

14. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23 травня 2017 р. № 2059-VIII (зі змінами, внесеними Законом № 4017-IX від 10.10.2024) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>

15. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від

20 жовтня 2021 р. № 1363-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80>

16. Про управління відходами: Закон України від 20 червня 2022 р. № 2320-IX (зі змінами, внесеними Законом № 4718-IX від 16.12.2025) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20>

17. Програма інформатизації Ніжинської міської територіальної громади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nizhynrada.gov.ua/files/2025-10-20/narxwINYJ9.docx>

18. Продовжується робота по дослідженню стану річки Остер та виявленню можливого її забруднення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eco.cg.gov.ua/index.php?id=228766&tp=0>

19. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернігівській області за 2021 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Regionalna-dopovid-SHernigivska-ODA-2021.pdf>

20. Стратегія розвитку Ніжинської міської об'єднаної територіальної громади до 2027 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nizhynrada.gov.ua/files/2020-08-01/pCtzjSdxcB.pdf>

21. Стратегія розвитку Ніжинської територіальної громади на 2021–2027 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nizhynrada.gov.ua/files/2021-09-21/CTezpYBfLs.pdf>

22. Термін «Екологічна безпека» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/8022>

23. Climate & Energy Planning [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eu-mayors.ec.europa.eu/en/Support/Planning>

24. Climate change adaptation: Policies for a resilient future [Електронний ресурс] / Organisation for Economic Co-operation and Development. – 2024. – Режим доступу:

https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/12/climate-change-adaptation_7671dc54/8f29a387-en.pdf

25. Eight ideas for “green” cities of Ukraine – a manual for hromadas [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.ua/en/news/12821>

26. Inter-agency policy briefs on accelerating progress on the 2030 Agenda from local to global levels: The critical importance of SDG localization [Електронний ресурс]. – 2024. – Режим доступу: <https://sdgs.un.org/publications/inter-agency-policy-briefs-accelerating-progress-2030-agenda-local-global-levels>

27. Local and regional climate action. Spearheading a climate-neutral future with Europe’s towns, cities and regions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/local-and-regional-climate-action_en

28. Nine tips for a robust local development strategy. Some observations from Poland on local development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.ua/en/news/14113>

29. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sdgs.un.org/2030agenda>

30. World Cities Report 2024: Cities and Climate Action [Електронний ресурс] / United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat). – 2024. – Режим доступу: <https://unhabitat.org/world-cities-report-2024-cities-and-climate-action>